

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. sausio 5 d.

Nr. 3 (1)

Saturday supplement January 5, 2002

No. 3 (1)

Aš A Jurgį Gimbutą prisimenant

Pereitų metų birželio 22 d. Šv. Jurgio lietuvių bažnyčioje Norwood, MA, įvyko a. a. dr. Jurgio Gimbutos paminėjimas, suruoštas jo bičiulių Antano Girmiaus, dr. Stasio Goštauto ir Juliusa Špakevičiaus. Paminėjo nuotaika buvo šventiška, neperverta laidotuviams būdingo liudėsio; tonas — pagarbūs ir rimtas. (Velionis mirė 2001 geg. 21; atsisveikinimo apeigos įvyko rugp. 24, Kaune). Norėčiau prisiminti šio gražaus paminėjimo momentus ir paskelbti jo turinio ištraukas Jurgio Gimbutos 84 metų gimimo sukakties proga 2002 sausio 18.

Paminėjimo vieta — lietuvių Šv. Jurgio bažnyčia Norwood, buvo Tėvelio labai mėgstama ir dažnai lankoma, bažnyčios šviesaus klebono, kun. Vinco Valkavičiaus dėka Mano kolegė Milda Danytė prisimena susitikimą su Jurgiu Gimbutu šioj bažnyčioj maždaug prieš dešimt metų, kai ji tyrinėjo kun. Valkavičiaus laikraščių rinkinius: „Jis man aprodė visą bažnyčią, paaiškindamas architektūrinius bruožus bei dekoratyvines detales, būdingas ankstyviesiems lietuviams imigrantams... Kiek jis darbovosi lietuvių visuomenę! „Su kokia meile!“ (laiške, 2001.05.08). Šią birželio popietę erdvoj, spindinčioj bažnyčioj buvo matyt a. a. Jurgio Gimbuto jaunystės nuotrauka, gėlės, girdėti dr. Vytenio Vasilūno vargonų muzika, giesmės, ir kun. Valkavičiaus nuostabi solo meditacija smuiku. Šv. Mišios buvo aukojamos kun. V. Valkavičiaus ir kun. R. Krasausko iš Putnam, CT.

Nusileidus po Mišių į parapijos salę, gausus būrys Tėvelio draugų bei pažįstamų prašneko, pasivaišino, pažvelgė į Jurgio Gimbutos knygu, raštų, ir foto albumų parodėlę. Prisiminimų valandą įžan-

ginių žodžių pradėjo Antanas Girmius. Kun. Vincas Valkavičius prisiminė a. a. Jurgį Gimbutą, kaip veiklų parapijietį, inteligentą bei idealistą, kuris rūpinosi lietuvių visuomenės ir savo bendraamžių kultūrininkų bei kolegų palikimu ne mažiau, kaip savo paties pėdsakais mokslo ir kultūros sferose (straipsniais, knygomis, paskaitomis, organizaciniu darbu). Jis buvo skautas, tarnavęs Dievui, tėvynei ir artimui.

Inž. Jeronimas Dabrila pasidalino savo atsiminimais iš draugystės su Velioniu, pradedant studijų metais Kaune, 1935-1941:

„Su a. a. Jurgiu Gimbutu buvome artimi bičiuliai. Mes kartu studijavome ir kartu gavome diplomus. Tai buvo laikas, kai rusų okupantų polegė Milda Danytė prisimena susitikimą su Jurgiu Gimbutu šioj bažnyčioj maždaug prieš dešimt metų, kai ji tyrinėjo kun. Valkavičiaus laikraščių rinkinius: „Jis man aprodė visą bažnyčią, paaiškindamas architektūrinius bruožus bei dekoratyvines detales, būdingas ankstyviesiems lietuviams imigrantams... Kiek jis darbovosi lietuvių visuomenę! „Su kokia meile!“ (laiške, 2001.05.08). Šią birželio popietę erdvoj, spindinčioj bažnyčioj buvo matyt a. a. Jurgio Gimbutos jaunystės nuotrauka, gėlės, girdėti dr. Vytenio Vasilūno vargonų muzika, giesmės, ir kun. Valkavičiaus nuostabi solo meditacija smuiku. Šv. Mišios buvo aukojamos kun. V. Valkavičiaus ir kun. R. Krasausko iš Putnam, CT.

Vėliau Vokietijoje susitikom Pfulingene. Kai jie ruošėsi išvykti į JAV-es, man buvo proga jo šeimą nuvežti į Muencheną. Bostone bendravome ne tik mes, bet ir mūsų

šeimos. Gimbutai mus lankydavo Cape Code, nes mėgo uogauti ir grybauti. Kai jis liko vienas, dažnai susitikdavome. Jis visada buvo optimistas, tolerantas. Jis visada turėjo ką nors naujo pasakyti. Kalbėdavomės daugiausia Lietuvos temomis. Aš visada prisimenu jį, kaip Taurų Lietuvį ir kaip mielą bičiulį. Mane stebino jo darbštumas, jo skubėjimas gyvenime ir darbe“.

Inž. Jonas Vasys, tais pačiais studijų metais susipažinęs su Jurgiu Gimbutu, ilgametis jo kolega, buvo prašytas kalbėti, kaip mokslo draugas ir bendradarbis. Vasys prisiminė susitikimą su Velioniu vienoje Bostono inžinierių kompanijoj, savo darbotvėtėj, 1949 m. gavęs proga jį rekomenduoti darbui labai gerais žodžiais. Toliau Vasys pažvelgė į J. Gimbutos charakterio bruožus bei pasiekimus, sujungdamas šiuos su jo kilme iš žemaičių bajorų giminės, inteligentų šeimos (spalvingai apibūdintus jo įžangoje). Išraukos:

„To meto Lietuvos inteligentija daugiausia buvo pirmoji karta iš kaimo, įskaitant prezidentus ir vyskupus. Šveicaras Juozas Eretas, Lietuva pamilęs ir joje apsigyvenęs, yra išsireiškęs, kad Lietuvos inteligentai dažnai būna nerangūs, nediplomatiški, nemoka savęs tinkamai pristatyti, neparodo savo asmeninės propagandos. Panašiai galvojo ir prof. Steponas Kolupaila, kuris mums studentams tai primindavo ir pamokydavo. Jeigu daugelis mūsų profesorų plačiai visuomenei buvo labai mažai žinomi, prof. Kolupailą beveik visi žinojo. Pvz., jis kasmet iš anksto spaudoje paskelbdavo, kada Nemunas pralauš žiemės ledus. O tai buvo grynai statistikos reikalas: kartodavosi kas 13 metų. Bet žmonėms atrodo, kad tai yra prof. Kolupailos asmeninis išradimas.“

J. Gimbutas, gyvendamas prof. Kolupailos kaimynystėje, daug ko iš profesoriaus išmoko. Išmoko jis ir save visuomenei pristatyti ir iškelti.

Gyvendami Bostone, Vienybėje skaitėme tokį pranešimą: dr. Marija Gimbutienė, inž. dr. Jurgis Gimbutas, dipl. agronomė Elena Gimbutienė išvyksta atostogų į Cape Codą! Arba vėl: Dr. inž. Jurgis Gimbutas, atstovaudamas didelei inžinierių firmai Bostone, darbo reikalu išvyksta į New Yorką. Dėl to būdavo visokių kalbų ir vertinimų... Pažiūrėkime, kokie to rezultatai. Velionis buvo pakviestas būti bendrovės daininku. Ar daug mūsų inžinierių to susilaukė? Kiek aš žinau, dar vienas Vytautas Izbickas, kuris irgi gyveno prof. Kolupailos kaimynystėje. Iš praeities semdamiesi sau stiprybės, prisiminkime, kad prieš daugelį metų mūsų žymieji kultūrininkai, matydami smunkančią lietuvių kultūrą, buvo sudarę komitetą ir išleido atsisaukimą į visuomenę kultūros nuosmukiui sulaukyti. Iš inžinierių į tą komitetą buvo pakviestas tik vienas — mūsų Velionis. Kiti

Jurgis Gimbutas.

inžinieriai buvo priskirti prie smunkantiųjų...

Kaip ten bebūtų, Jurgis Gimbutas nuveikė labai daug. Aš tik pažymėsiu keletą jo darbų. Vokietijoje jis gavo daktaro laipsnį už savo veikalą „Das Daeh des Litauischen Bauernhauses“ („Lietuvių kaimo namo stogas“) Čia Bostone jis surėdavo du papildomus Lietuvių Enciklopedijos tomus. Su inž. J. V. Dabriu 1974 m. parašė Stepono Kolupailos biografiją. Labai daug rašė apie kaimo architektūrą, statybą, ir ornamentiką. Tuo reikalu buvo išleista knyga Lietuvos kaimo trobesių puošmenys 1999 m. Už tai J. Gimbutas buvo įvertintas ir Vilniaus Gedimino universitetas jam suteikė garbės daktaro laipsnį. Taip pat jis parašė savo komentarus apie etnografijos ir architektūros veikalus išleistus Lietuvoje. Kiekvieno atveju jis buvo ne eilinė asmenybė, ir mes, netekę jo, labai pasigėsimė.“

Juozas Rygelis, atvykęs iš Putnam, CT, apšvietė a. a. Jurgio Gimbutos dalyvavimą ALKA (Amerikos lietuvių kultūros archyvas) veikloje. Jis buvo sumanus, pareigingas bendradarbis, vienu metu direktorius. Juozas Rygelis paminėjo, kad ALKA muziejuje palikta dalis Jurgio Gimbutos asmeninio archyvo (kita dalis — Išeivijos centre, Kaune).

Skautijos vardu kalbėjo v.s. fil. Laima Kiliulienė, apžvelgdama jo viso gyvenimo bendravimą su skautais, ypač dvidešimties metų veiklą Skautybės ir Vydūno fonduose išeivijoje. Ji prisiminė Jurgio Gimbutos apsilankymus akademikų skautų Ažulyne ir kituose renginiuose su paskaitomis, jo dėmesį jaunimo auklėjimui bei norą perduoti savo mintis jaunesnei kartai.

Živilė Gimbutaitė prisiminė mylimą a. a. Tėvelį, kaip tvirtą šeimos medžio kamieną vaikystėje laiškuose ir apsilankymuose Kalifornijoje. Vaikystėje, jis nesigailėjo laiko mūsų pamokoms ir pramogoms. Visuomet buvo patikimas žinių šaltinis, nuotaikingas kelionių vadovas, idomus pasakotojas. Jis skatino knygų skaitymą, vėliau aukštesnio mokslo siekimą. Jis buvo darbštumo, tvarkingumo ir racionalumo pavyzdys. Visu-

chyuose buvo atrastas Gimbutų genealoginis medis. Jam tinka Maironio posmas iš Raseinių Magdės (1926 m. laidos):

Tuomet buvę: Radvilos
Sapiega,
Goštautai [Gimbutai] (jie
kapuos šiandie miega,
Bet dvasia jų nemirs
niekados).
Tai tikrai buvo ponai iš
ponų,
Iš šviesių kunigaikščių
valdovų.

Iš kilmės Gedimino aukštos.

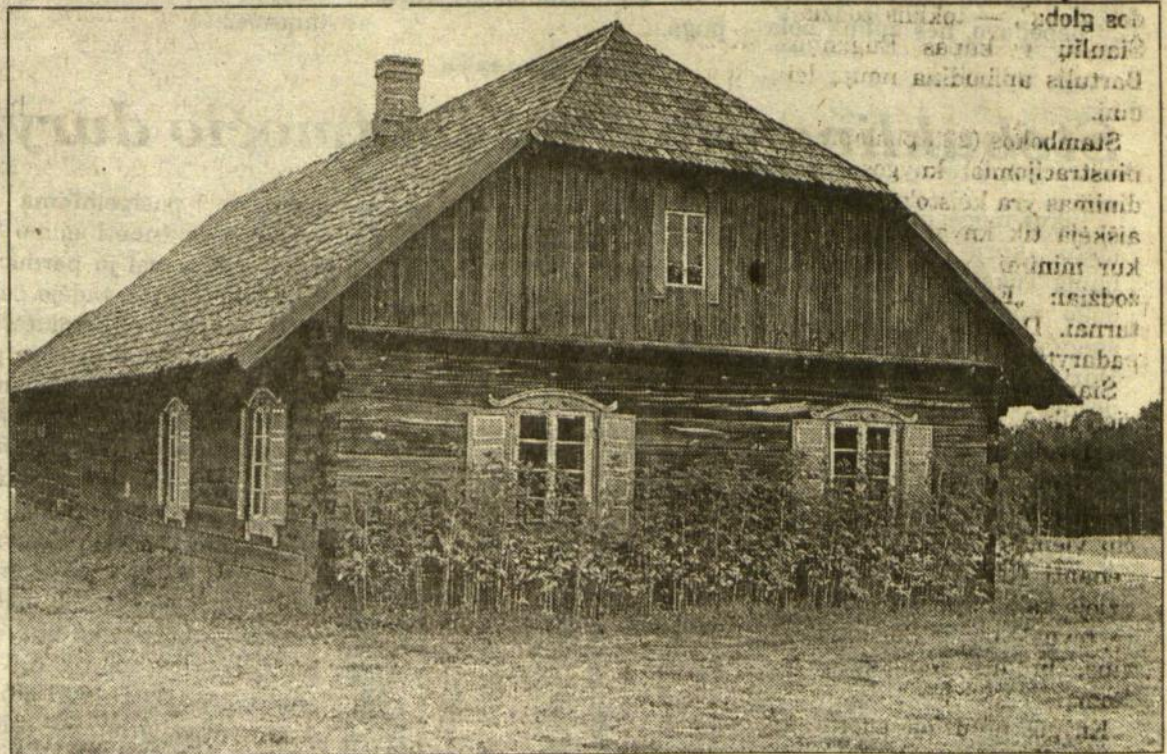
Prieš padedant jo vardą amžinuose kapinyuose, reikia pažiūrėti, kokia vieta jam priklauso lietuvių kultūros istorijoje. Jį prisiminsim, ne tik kaip bostoniškės Lietuvių Enciklopedijos redaktorių ir neuilstamą bendradarbį, kaip monografijų apie prof. Steponą Kolupailą ir Joną Šimoliūną autorių, kaip neuilstamą Lituanistikos instituto darbuotoją ir ilgametį pirmininką, bet ir kaip architektūros istorijos gelbėtoją. Kai karai siaubė Lietuvą ir nauja ideologija bandė sunaikinti viską, kas lietuviška, Jurgis rūpinosi ta kaimo architektūra ir visas jo mokslas susikaupė jo disertacijoje „Lietuvių kaimo trobesių stogai“. Užtenka palyginti jo daktarato darbą ir jo paskutinę knygą, Lietuvos kaimo trobesių puošmenys, kad įvertintume jo įnašą į mūsų architektūros is-

toriją.

Per antros nepriklausomybės atkūrimą Jurgis su Antanu Girmiu daug rūpescio ir darbo įdėjo surinkti tūkstantį naujų laikraščių ir žurnalų, pasirodžiusių Lietuvoje, ir pateikė juos Kongreso bibliotekai Vašingtone, kur ir po šimto metų jie liudys to momento svarbą. Nemažiau svarbi yra Jurgio fotografinė biografija ir keturi tomų dienoraščių arba atsiminimų. Tai archyvinė medžiaga, labai kruopščiai surinkta, ir identifikuotas kiekvienas Bostono išeivijos istorijos asmuo ir įvykis.

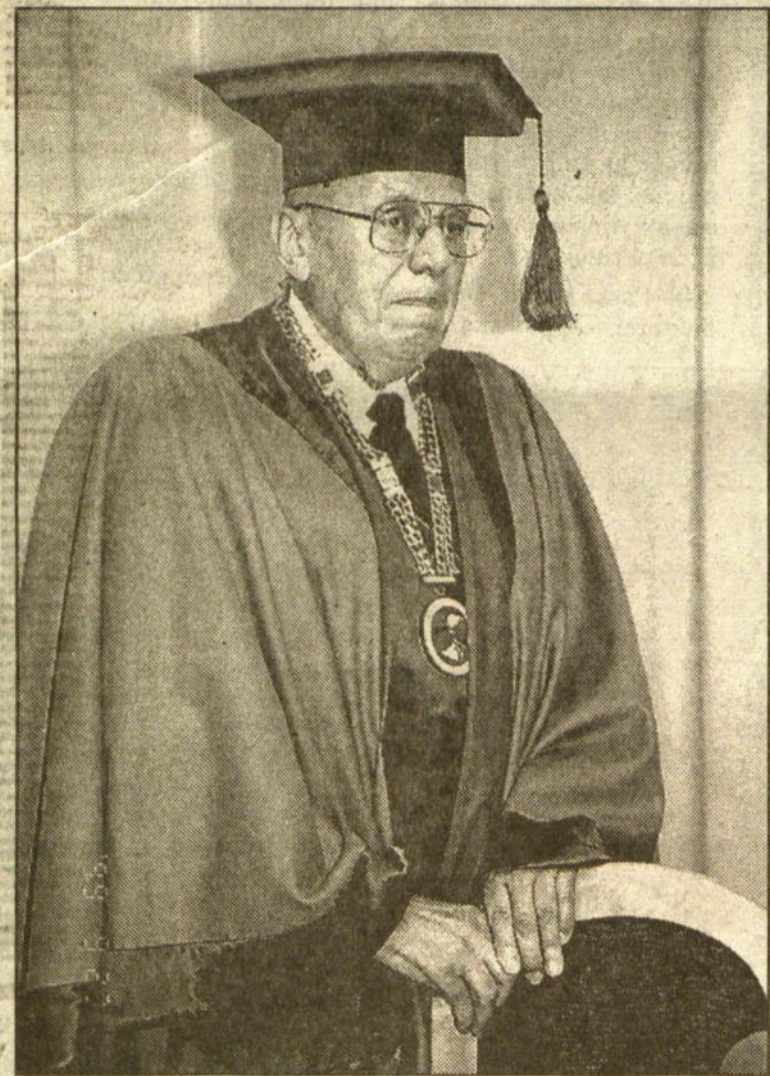
Jurgis reikia vertinti, ne kaip rašytoją, bet kaip mokslininką. Kaip mano draugas a. a. Vytautas Izbickas sakydavo: „Jūs literatai švaistotės žodžiais; mes inžinieriai kiekvienam žodžiui atiduodam pagarbą ir ieškom jo prasmės“. Jurgis nešvaistė žodžių: jam žodis turėjo savo tvarką, savo tikslumą ir įprasminimą. Dar į galą gyvenimo jis mąstė, medavo nueiti į teatrą, į koncertą ir paskaityti karybinių knygų. Skaitydavo literatūrą, klasikų, anglų ir prancūzų, skambindavo man — kuriame, kurį, kaip ten vystosi charakteriai ir veiksmas. Dalindavosi išpuoliais. Tai vis Jurgio gyvenimo prasmės ieškojimas. Gyventi, kurti, kurti dieną ir ką nors naują išmokyti ar išgyventi, pamatyti naują šviesą“.

red. žg

Jurgis Gimbutas visą gyvenimą domėjosi Lietuvos kaimo trobesių architektūra, kuria šiuo metu galima rasti Rumsiškių etnografiniame muziejuje...

Viktoro Kučo nuotraukos.

Jurgis Gimbutas 1999 m., kai jam buvo suteiktas Vilniaus Gedimino Technikos universiteto Garbės daktaro laipsnis.

Alekso Jauniaus nuotrauka

Naujametiškos pasakos

Aldona Leipienė

Pūga su žiburėliu

Buvo šv. Kalėdos. Vakarejo. Siauru medžiotojų pramintu miško taku ėjo mergaitė. Nors netoliese buvo platus, išvažinėtas kelias, ji pasuko tuo taku. Mat, skubėjo į kaimą, kuriame gyveno gydytojas. Kol dar matė pramintą taką, kol pro medžius raudonavo dangus, mažoji norėjo spėti pakviesti gydytoją savo močiutei.

Dar nenuėjus nė pusės kelio, pradėjo kilti vėjas, patamsėjo dangus. Iš pradžių lingavo tik medžių viršūnės, bet greitai ėmė siubuoti ir šakos. Nuo jų sniegas sukuriavo aplink mergaitę. Netrukus dar labiau sustemo. Iš atplaukusių su vėju debesų ėmė kristi didžiulės sniegės, susisukdamos į baltai pilkus suorus. Kai pro sniegės ir pustomą nuo eglių sniegą mergaitė nieko nebeamatė, pajuto, kad didieji vėjo gūsiai kartu su sniego sūkuriais mėgina pakelti ir ją pačią. Sumerimusi stipriai apglėbė linuojančią egli ir pradėjo melstis. Ji prašė Dievą, kad pasveiktų močiutę; ji prašė Dievą, kad gydytojas būtų namuose; ji prašė Dievą, kad greičiau nurimtų pūga...

O pūga šelo ir šelo, kaip paklaikusi blaškė medžių šakas ir švilpė tarp kamienų — atrodė, niekada nenurims! Tik kai nuo karštos maldos veidelio pradėjo riedėti ašaros, tirpdydamos skruostus apblpusias sniegės, pūga prislopo ir pagaliau nurimo visiškai...

Buvo ramu ir tamsu, nebuvo matyti nei medžių, nei žvaigždžių. Nebuvo matyti ir tako. Jė nebėbuvo, nes aplink bola-

vo tik supustytos sniego pusnys. Mergaitė nebežinojo, kur eiti. Tyloje ir tamsoje, sužibo žvaigždutė. Ji buvo ne danguje, bet tolumoje, tarp medžių. Žvaigždutė žiburėlis, o žiburėlis švietė kaip tolimas langas.

„Taip negali būti, — pagalvojo mergaitė, — aš dar ne-nuėjau nė pusės kelio“.

O rausvas, judantis, spindintis žiburėlis žerėjo vis aiškiau ir aiškiau. Jis artėjo... Apie žiburėlį tai didėdama, tai mažėdama judėjo keista, permatomai balta būtybė. Negalima buvo suprasti, ar ji pati, ar joje sukosi, blaškėsi snagių sūkurių išryškindami siluetą moters, apsigaubusios balta didžiule skara. Ten, kur turėjo būti jos širdis, degė ir virpėjo keistasis žiburėlis. Baltoji moteris pakėlė permatomą ranką ir pamojo mergaitę, kviesdama prieiti. Mergaitė, neatitraukdama akių, lyg užburta žengė per pusnį link jos ir įklimpo.

Klaidi miško tamsa dingo, ir mažoji mergaitė atsirado plačiame pilnaties apšviestame lauke, kuriame vėl pradėjo suktis snagių sūkury. Šis sūkury verpetavo, šelo, kol susidarė snagių moteris su spindinčiu, šviečiančiu žiburėliu krūtineje. Aukšta kaip medžiai snagių moteris pamažu ir švelniai apgaubė nustebsia mergaitę. Šioji išdrąsinusi paklausė:

— Kas... Kas tu esi?

Tylus, ramus šnabždesys, panašus į vėjo gūsi, pasigirdo prie pat veidelio:

— Esu Klaidžioji sniego pūga...

— Kodėl klaidini? Bet man nešalta, netgi šilta, kai apgaubiu...

— Mieloji, Sniego pūgos būna ir klaidžios, ir šaltos, bet tave šildo degantis žiburėlis, kurį matai manyje.

Išgirdusi malonų balsą, mergaitė jau drąsiau paklausė:

— Klaidžioji Sniego pūga, kodėl šis žiburėlis neištirpdo tavęs ir tavo snagiškų drabužių?

— Man dar negalima iširti. Nors esu Klaidžioji sniego pūga, bet tavęs neklaidinu. Vėdu ten, kur tu eini. Žiburėlį uždegė tavo didelis noras padėti močiutei. Aš esu savųjų snagių močiutė. Kartais ir klaidžios, ir šaltos pūgos turi šiltas, spindinčias širdis. Tik reikia ją uždegti.

Bekalbedama vis tyliau ir tyliau, Sniego pūga pradėjo tolti, linkti, mažėti. Jos skara tapo baltais storais sniego patalais, kurie užklojo raizytomis langinėmis namą. Pūgos širdies vietoje, kur buvo žiburėlis, sušvito langas. Pro langą žaizaravo ant eglės šakos pakabinti kalėdiniai žaisliukai. Mergaitė pažino namą. Tai buvo gydytojo namas.

— Aš jau atėjau! Aš jau atėjau! Kaip greitai. Tik vartelius atverti, — džiaugėsi mergaitė.

Netrukus gydytojas, pasikinkęs bėrį į roges, vatiavo didžiojo miško keliu pas ligonę. Mergaitė, prisiglaucusi prie jo, žvalgė aplinkui, norėdama dar kartą pamatyti žiburėlį klaidžioje nakties tamsoje...

Stebuklingosios tūkstantmečio durys

Likus mėnesiui iki Naujųjų metų, kurie turėjo pradėti naują Tūkstantmetį, vieno didelio miesto pakraštyje, apsnigtoje laukymėje, atsirado Durys. Jos buvo didžiulės, didesnės už aukščiausius medžius. Saulei šviečiant, Duryse blizgėdavo snagių ornamentai. Jos stovėjo į nieką neatremtos, lyg erdvėje. Kas, ir kaip pastatė Duris, niekas nematė. Kažkokia jėga neleidė prie jų prisitarti. Apeiti aplink buvo galima. Duryš iš abiejų pusių atrodė vienodai.

Greitai pasklido žinia apie atsiradusias Tūkstantmečio duris. Visi šalies žmonės, bijodami, kad gali nespėti jų pamatyti, skubėjo į šiaurinę to miesto dalį.

Prasidėjo didysis Tūkstantmečio durų vaidinimas. Netoli jų kūrėsi prekeiviai, buvo statomos apšildomos palapinės, maisto produktų kioskeliai, įvairiausios pramoginiai statiniai, o fotografai ir filmuotojai siūlė atvykusiems išamžinti šalia keistųjų Durų.

Pamažu Duryse pradėjo ryškėti užrašas ir susirinkusieji perskaitė: „Likus dvylikai valandų iki Tūkstantmečio pradžios, Duryse atsidarys kiekvienam, norinčiam pamatyti save ateityje, bet tik tam pasiruošęs“.

Keistas buvo užrašas. Spėlionių daug. O kas nenori sužinoti savo ateities? Ir dar tokiu neįprastu būdu. Tai ne būrimas kortomis ar astrologinės pranašystės! Tai kažkas nauja. Jaudinanti nežinia maišėsi su žinojimo noru. Visi

Apsnigtoje laukymėje staiga atsirado paslaptingos durys...

svarstė žodžius „tam pasiruošęs“. Kaip reikia pasiruošti, kad durys atsidarytų? Vieni siūlė ištaigingai apsirengti, kiti — eiti nuogiems, bet lauke taip šalta! Vieni siūlė visą likusį laiką kol Duryš atsidarys, badauti, kiti — tik negerti. O ko? Dar kiti siūlė pamąstyti apie savo praeitį ir panoreti gyventi kitaip, bet toks siūlymas tokioje aplinkoje tokiu laiku atvykusiems buvo nesuprantamas. Svarstymų samysis...

Artėjo paskutinės dienos. Žmonių rinkos vis daugiau ir daugiau. Apsukruoliai greit

sugalvojo pasipelnijimą — pradėjo sudarinėti ėjimo pro Duris eilę pagal jų parduodamus bilietus. Jie žadėjo palai-kyti tvarką. Kompiuteriais apskaičiavo, kiek žmonių gali praeiti per dvyliką valandų. Bilietai pabrango. Prasidėjo jų perpardavinėjimas. Negavusieji bilietų liko nepatenkinti. Priešpaskutinę naktį nuo stebuklingųjų Durų iki šiaurinės žvaigždės nutįso du spinduliai. Tarp spindulių pakibo varpas. Laukiančiuosius apėmė nerimas ir baimė. Kai kas suabejojo, ar verta eiti pro jas, o gal nebesugrįš? Be reikalo išleisti pinigai! Ar jau taip svarbu žinoti savo ateitį?

Taciau paskutinį senųjų metų rytą Durų link nuingavo ilgiausia norinčiųjų pažvelgti į save eilė.

Vidurdienį suskambo varpas, duryš sušvito, dingo užrašas. Iš vienos Durų pusės jau nebestūmė atgal keistoji jėga. Eilė pajudėjo ir sustojo taip, kad galėtų jas atidaryti. Esantys toliau pradėjo spausti pirmuosius. Duryš nesivėrė! Žmonės susitvardė. Priėjo pirmasis ir jas pastūmė. Paskui patraukė ir pabeldė. Duryš nevisiškai pasirodė žodis: „Nepasiruošęs.“ Priėjo antras. Tas pats. Priėjo trečias. Taip pat — nepasiruošęs. Pro šalį ėjo dešimtys... Žmonės sutriko, supykė, eilė susimaišė. Ryžtingai nusiteikę, norėdami Duris atidaryti jėga, netyčia prie jų prispaudė mergaitę su negalia, kurią tėvas išsivedė pasivaikščioti tarp žmonių. O, stebukle! Suskam-

Per naujo sniego dangą nebuvo matyti nei tako, nei pėdų...

Čimpukai

Julija Gylienė

Neteko kantrybės Šiliniene. Gražiai sutvarkiusi buvo ji namo priekyje iš šonų supiltus baltus akmenėlius, o kažkas tarp jų išrausė galias duobutes. Ir ne vieną — kelias. Kas čia galėtų taip padaryti, susirūpino ji. Tikriausiai koks gyvulėlis, nors niekada Šiliniene neužtikto kapstant. Nė Šilinis, kuris tokiais reikalais nesirūpina. Didelis čia daiktas, kad iškapsto, — numojo jis ranka. — Gal voveraitės, išskodamos maisto, gal žuikiai, gal meškėnai, gal katės? Nes daržas, gelės ir krūmai, tai jau ne jo valdos. Gerai dar, kad pataiso išsisukinėjusias durų rankenas ar iškritusias iš sienų vinis, sutvarko vandenų nutekėjimo vamzdžius. Šiaip tai sutvarko ir visokio griozdo prigrūstą garažą, neleidamas Alesei į jį net įžengti. Visą jis renka, nieko neišmeta. Iš kaimynų šiukšlių dėžių parsineša sugadintus

bo varpas ir Duryš pradėjo vertis... Pro atsivėrusias Duris sklido švelni rožinė šviesa, ir tik šviesa. Daugiau nieko. Besiypsodama ir žvelgdama voveraitės akimis į Atsivėrimą, ji ėjo... Duryš pamažu užsidarė. Tėvas liko už Durų. Laukė.

Vėl sustojo eilė norinčiųjų pažvelgti į save. Ir vėl mėgino atidaryti Duris, bet užrašas rodė ir rodė, kad ateisusieji tam dar nepasiruošę...

Artinosi Tūkstantmečio virsmo minutė. Žmonės pamiršo norą pažvelgti į save, pamiršo įėjusią mergaitę. Jie tik žiūrėjo į žaizaruojančias stebuklingas Duris. Vidurnaktis. Vėl suskambo varpas! Žmonės klausėsi ir skaitė. Dvylika dužų. Naujas tūkstantmetis prasidėjo... Duryš atsivėrė ir, apšviesta rožinės šviesos, pasirodė jose mergaitė. Ji šypsojosi, kaip ir jėidama. Glebyje laikė žvaigždėtą geles. Jei ne gelės, niekas nepatikėtų ją buvus už Durų. Ten. Grįžusioji pradėjo jas dalinti. Po vieną kiekvienam. Dalindama kalbėjo: „Aš mačiau. Aš mačiau save kitokią. Ten buvau kitokia. Mačiau ir tave. Ir tave mačiau. Daug jūsų mačiau. Ten buvotė kitokie“.

Žvaigždėtąsias gelės vieną rankose žibėjo ir degė, kitą — pamažu vyto, o dar kitų — virto pelenais... Žmonės nustebo ir pagarbiai žvelgė į atnešusiąją geles. Jie tik dabar su-

radžio aparatus, sulūžusias kėdes, surūdijusią žolei pjauti mašinėlę ir kitus daiktus, — (pataisysiu, gal kada prireiks!), suverčia visą garažo kampe ir dažnai ten knaisiojasi. Dažniausiai jis eina pas savo draugus, taipgi pensininkus. Sako, — aš visą savo gyvenimą tik dirbau ir dirbau, tai dabar galiu eiti kur noriu ir daryti, ką tik noriu...

O mes, moterys, kaip kokios vergės, — dejuoja Šiliniene, — viskas ant mūsų pečių, net pensijos dienomis neturime laiko gerai pailsėti, vos spėjame pasisukti po namus ir daržus...

Stovi ji dabar prie lango ir saugo, pasiryžusi žūbtut pamatyti ir pagauti tą niekadėją, kuris taip bjauriai išrausia ne tik akmenėlius, bet ir gražiai prižiūretą pievutę.

Taip vieną rytą ji pamatė la-bai greitai bėgantį mažą gy-

vulėlį. Ne pelę, ne žiurkę, ne voveraitę... Lyg būtų panašus į voveraitę, bet daug mažesnis. Nespėjo Šiliniene pagriebti kokį pagali, kad galėtų užkirsti tam nenaudėliui per uodegą, bet jis paspruko į gretimą Nancy namo kiemą po krūmais.

Pamačiusi kitoje tvoros pusėje kaimynę Suzanne, prakalbino ir pasiskundė, — gal ji žinanti, kas čia per sutvėrimas, kuris taip subjauroja jos lysves. Tai „čimpunk“, — sakė ta, — kiek nenustebusi. Jos kaime, po gyvenamo namo pamatais buvo įsitaisę visos tų „čimpunks“ lizdas, bet neseniai atvažiavę vyrai pripylė į tą skylę cemento, ir daugiau tų gyvulėlių neberado. Gal persikraustė pas jus, — pajaukavo kaimynė, o gal pas kitus, gretimame name, po jų didele veranda?

Apžiūrėjo Šiliniene visus savo namo ir garažo kampus, bet jokio lizdo neužtikto.

Pasipasakoję savo rūpestį savo senai bičiulei Brigitai, kuri dažnai jai draugiškai patairdavo. Turėjo Brigita didelį šunį, kurio bijojo ne tik katės, žuikiai, meškėnai, voveraitės, o ką jau kalbėti apie „čimpunks“, kurie, vos tik jos šunį užuodę, tuoj išsilaksto.

Jedviem besišnekant, parūpo, kaip gi tie „čimpunks“ vadinasi lietuviškai, ir ar Lietuvoje jų taipgi yra? Žiūrėjo žodyne, bet nerado. Klausė ir čia atvykusių tėvynainių, bet ir tie nežinojo.

— Paskambink Draugo redaktorei, — ji viską žino, —

patarė Brigita, nes ir jai buvo įdomu, kaip gi tie „čimpunkai“ vadinasi lietuviškai. Ypač dėl to, kad Brigita būdavo visada labai patriotiškai nusiteikusi, daug angliško pavadinimų vis lietuvinavo, o savo vaikams neleidė namie angliškai nė išsizioti. Net savo šunį ji pavadino Tamsta. Dėl šito vis pasitaikydavo ir nemalonumų. Kai pro jos tvorą gatvę praeidavo koks lietuvis, ir jos šuo sulodavo, Brigita jam sušukdavo „Tams-ta, neloki!“, praeivis sustodavo ir, baisiai išžiūrėjęs, ją išbardavo. Tekdavo ne kartą atsi-prašyti...

Tai „čimpukai“, — paaiškino Šilinienei redaktore. Jiems lietuvišką vardą davė jos mamytė, kuri taipgi sunkiai nuo jų apsigindavusi. Patiko Šilinienei tas naujas lietuviškas gyvulėlio vardas, ir ji visiems apie jį pasakojo, klausdama ir patarimų, kaip juo atsikratyti. Vieni patarė pripilti į duobutes druskos, kiti — šiltą vandenį sumaišyti su miltais, kad pasidarytų lipni masė, ir kai čimpukas pradės akmenukus kapstyti, jo kojytės apsisvels ta tesla, ir jis negalės pabėgti...

Maišė, pylė teslą Šiliniene į visas duobes, bet jos ir liko nepaliestos. Šalia atsirado kitos... Bandė užpilti ir cementu, kuris greitai sustingo; turbūt čimpukas nė nesuspėjo įkisti savo kojų, nes ir toliau darbavosi, iškaupdamas dar didesnes duobutes. Pripilk duobutes chloro, tai bijos stipraus kvapo, tuoj pabėgs, — patarinėjo Brigitos sesuo Lin-kuvienė.

Tačiau išdykęs čimpukas vis pasirodydavo ir nė to kvapo nepaisydamas, lyg tyčia visai šalia rausėsi. Buvę balti akmenukai atrodė pasigailėtinai, susimaišę su juoda žeme. Bandė Šiliniene net aliejiniais sienų dažais užpilti, bet nepadėjo ir tai.

Šiliniui tik juokas, — lyg nebūtų didesnių bėdų, — sakė jis. Tegu gyvulėlis sau krapštosi, reikia smagumo ir jam, ne tik mums, žmonėms. Vieną priešpiebę Šiliniene ruošėsi nušluoti laiptus ir pamatė čimpuką čia pat, beveik prie durų. Užsimojo jau mušti šluotkočiu, bet gyvuliukas, nespėjęs nubėgti kur toliau, įlindo čia pat į vandens nutekėjimo vamzdį ir ten brazdinosi, bandydamas kaip nors išsikabinti. Greitai atsinešė Šiliniene plastmasinį krepšį, užmovė jį ant vamzdžio, pabarškino šluota ir nusijuokė: „Na, dabar jau neištruksi, bandėli!“ Įkrito vargšelis į tą krepšį, o ji šaukia: „Vinculi, Vinculi, jau pagavau, jau turiu, greičiau ateik!“

Nukelta į 4 psl.

„Jeigu įsitaisytumė bent katiną, čimpukai nedrįstų akmenėlių kapstyti...“

Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka

Alberto Veščiuo paveikslai keliauja

Algimantas A. Naujokaitis

Š. m. liepos 31 d. sueina 80 metų nuo išeivijoje gyvenusio lietuvių dailininko Alberto Veščiuo gimimo. Ta proga Vilniaus Dailės akademijos, o ypač prorektorius Adomo Butrimo iniciatyva, iš visur, net Australijoje surinkus lietuvių dar nematytus A. Veščiuo darbus, Dailės akademijos galerijoje buvo surengta jo jubiliejinė paroda. Neseniai ji perkelta į Šiaulių dailės galeriją, paskui pasiekė Panevėžį, Kauną, o galbūt ir Klaipėdą. Parodose eksponuojami 55 piešiniai, litografijos, aliejumi, akrilu, tempera, akvarele tapyti A. Veščiuo paveikslai. Taigi, kone per visus šiuos metus talentingo išeivijos dailininko darbai, grįžę iš užjūrių ir vandenynų, keliaus po Lietuvą.

A. Veščiuo parodos susilaukia didelio susidomėjimo, gausių lankytojų ir gerų atsiliepimų. Dėstytojų paraginti, i A. Veščiuo parodas būriais eina dailės specialybių studentai pasimokyti meistriskumo, nematyto meninio braižo.

Kodėl Lietuvoje toks didelis susidomėjimas šiuo dailininku ir jo darbais? Visų pirma patraukia nematyti, originalūs dailininko potėpiai, spalvų deriniai. Žinomas dailininkas P. Repšys, idėmiai apžiūrėjęs A. Veščiuo kūrinius, pripažino, kad tai vienas pačių geriausių mūsų dailininkų. O menotyrininkė V. Ščiigienė pridūrė, kad savitas, be galo individualus A. Veščiuo kūrybinis braižas iš kitų išsiskiria dvisingumu ir vidiniu dramatiškumu.

Kita didelio susidomėjimo priežastis tai, kad ilgą laiką A. Veščiuo ir jo darbai Lietuvoje buvo beveik nežinomi, nematyti. Panašiai, kaip i tolimus kraštus nublokštas kitas talentingas lietuvių dailininkas Pranas Domšaitis, taip ir Albertas Veščiuo Lietuvoje atsiskleidė, tapo prieinamu visuomenei tik pastaraisiais metais, iš svetur grįžus jo darbams, surengus dabar po visą Lietuvą keliaujančią jo parodą.

Iš visur atkeliavo, tarsi upėmis — mariom atitekęs į jubiliejinę parodą po staigos dailininko mirties daug kur išsiskleidę, išsimėtę A. Veščiuo darbai. Bet Vilniuje, Šiauliuose, kituose miestuose surengtų ar būsimų parodų branduolį, jų pagrindą sudaro dailininko sesers poetės Aldonos Veščionaitės (žinomo egzodo rašytojo, romanų *Pakeliui į Atėnus* ir *Nevykėlio užrašai* autoriaus Vytauto Janavičiaus žmonos) surinkti, išsaugoti ypač vertingi A. Veščiuo darbai. Ji yra svarbiausia, pagrindinė jo kūrinių saugotoja, pagaliau ir žinovė, nes pati yra įsigijusi dailininkės specialybę, iki apsigyvenimo Australijoje pati nutapė nemažai paveikslų.

Saugoti A. Veščiuo darbus, rengti jų parodas A. Veščionaitė padeda visos penkios jos dukros. Viena jų — Elena — i Vilnių iš tolimos Australijos atgabeno didelę dalį jubiliejinėje parodoje dabar eksponuojamų savo dėdės paveikslų, daugiausia akrilu tapytų kompozicijų, piešinių, lino raizinių. I parodos atidarymą Vilniuje kartu su mama iš Sidnėjaus atvyko kita dukra Karilė, iš Paryžiaus atskrido Jūratė.

Parodoje taip pat eksponuojamos kelios A. Veščiuo litografijos ir piešiniai, Vilniaus Dailės akademijai dovanoti Vokietijoje gyvenusio žinomo kultūrininko, meno tyrinėtojo dr. Povilo Reklaičio. Kelis A. Veščiuo darbus iš Šveicarijos i Lietuvos Dailės muziejų atgabeno mūsų tautietis Vaclovas Dargužas. Parodoje yra A. Veščiuo drobių, paimtų iš Vokietijoje gyvenusio Mykolo Žilinsko kolekcijos, kuri dabar priklauso Kauno M. K. Čiurlionio dailės muziejui. Keletą A. Veščiuo darbų New York šiuokšlynuose sakėsi aptikęs naujosios bangos išeivis Arūnas Kulikauskas, visą radinį pardavęs Vilniaus Dailės akademijai. Tik jo pasiūlytas aliejumi tapytas paveikslas parodoje nebuvo pakabintas. Tiek A. Veščionaitė, tiek pa-

dos kuratorė G. Pajarskaitė nepripažino, kad tai A. Veščiuo darbas, nes jis aiškiai skiriasi nuo kitų jo tapytų drobių, svetimas jo braižui.

Menotyrininkė V. Ščiigienė pažymėjo, kad A. Veščiuo kūryba neatsiejama nuo jo asmenybės, persmelkta jo paties gyvenimo ir kūrybos filosofijos. Tad pravartu išsilausyti, ką apie savo brolio gyvenimą ir kelius i dailę tiek Vilniuje, tiek Šiauliuose surengtų parodų atidaryme ir spaudos konferencijoje pasakė A. Veščionaitė, ta proga atvykusi iš Sidnėjaus.

Prisimena Aldona Veščionaitė

— Man malonu, kad pagaliau tiek daug Lietuvos žmonių turi galimybę pamatyti Alberto Veščiuo darbus, — pasakė A. Veščionaitė.

Ką galėčiau papasakoti apie savo brolių Albertą? Augom trys vaikai Anupro ir Onos Veščiuų šeimoje, gražiam Alytaus mieste. Nuostabūs Nemunas, vingiuojantis miškais apaugusiais slėtais, lydėjo mūsų vaikystę. Visi trys Alytuje baigėme vidurinę mokyklą. Vyriausiasis brolis — Edvardas, Albertas — vidurinis, o aš pati — jauniausia (maždaug pusantros ar dvejų metų skirtumas tarp mūsų). Edvardas studijavo inžineriją Vytauto Didžiojo universitete Kaune, o Albertas — ten pat — architektūrą. Aš įstojau i Vilniaus Dailės akademiją.

Mūsų studijos nutrūko Antrojo pasaulinio karo frontui artėjant prie Lietuvos. Pasitraukėme iš Lietuvos skubiai, net nebuvo laiko susirūšti tarpusavyje. Ir tik tėveliai pasiūlė Vilniuje (abu dirbo liginėje Bokšto gatvėje). Atrodo, traukėmės laikinai ir greit susitiksim.

Aš atsiradau Dresdene, ten gavau darbo vaflių fabrike. Albertas, atvykęs iš Inšbruko, ragino mane trauktis iš Dresdeno, nes ir čia karo frontas artėjo. Dramatiškas atvejis — dar pakeliui iš Dresdeno i Vo-

Albertas Veščiuo New Yorke.

kietijos pietus, kažkuriame miestelyje sužinojom, kad bombonešiai traukia Dresdeno link — šimtai jų. Prasidėjo tas didysis Dresdeno bombardavimas, žuvo tūkstančiai ir vietinių, ir ten išsikūrusių karo pabėgėlių. O aš, Alberto raginama, laiku iš miesto pasitraukiau ir išsigelbėjau.

Karui pasibaigus, 1945 m. gegužės mėnesį prisijungiau prie „M. K. Čiurlionio“ ansamblio, A. Mikulskio vadovaujamo. Kurį laiką koncertavom po įvairius Vokietijos miestus, po to įstojau i Ecole des Arts et Metiers, Vytautui Jonynui vadovaujant, Freiburge. 1947-1949 m. Albertas toliau studijavo architektūrą Stuttgarte. Retkarčiais susitikdavom — jis gyveno studentų bendrabutyje Felbacko priemiestyje kartu su Evaldu Masiuliu, berods, taip pat architektūrą studijavusiu. Abu draugavo su dviem draugėm latvaitėmis — Aba (taip Albertą vadino jo draugai) — su viena, o Evaldas — su kita, vėliau,

berods, su ja ir apsidėdė, Albertas liko nevedęs. Tuo metu Žibuntas Mikšys ten maišėsi. Formavosi judviejų draugystė.

Kai atsirado galimybė emigruoti iš karo nuniokotos Vokietijos, Albertas atsidūrė Amerikoje. Sunkiai ten vertėsi. Vėliau gavo darbo braižytoju. Sveikata nekokia, bet užsidirbti reikėjo. Maždaug tuo metu aš su savo jauna šeima išvykau i Australiją.

Išsikūrėme Sidnėje. Šeima augo, finansiškai nebuvo tvirti, neturėjau galimybes aplankyti Albertą Amerikoje, o jis nesiruošė i Australiją. Svajojo apie Prancūziją, Paryžių — menų sostinę. Intensyviai paisė, dirbo su spalvomis. Architektūrą metė. Nuvyko susitaupęs i Prancūziją ir atsiduo- dui menui pilna to žodžio prasme (buvo neapraktiškas). Susirašinėjom laiškais. Albertas atsiuntė man i Sidnėjų dalį savo piešinių. Reiškėsi įvairiom technikom. Kolekcininkas Mykolas Žilinskas pasiūlė suruošti Alberto darbų parodą Berlyno Staatsgalerij su sąlyga, kad jam duotų išsirinkti ar ne vienuolika darbų. Žilinskas išsirinko, paroda buvo suruošta. Paties Alberto nuomone, Žilinsko pasirinktos drobės buvo patys geriausi jo darbai. Jie saugiai atsirado M. Žilinsko kolekcijoje, o vėliau padovanoti Lietuvai. M. Žilinsko pastangomis Kaune buvo pastatyta galerija, vėliau pavadinta jo vardu. Tokiu būdu tie Alberto darbai buvo išgelbėti ir štai juos matome šioje parodoje.

Santaupom pasibaigus, Aba turėjo grįžti i New Yorką. Su entuziazmu pradėjo dirbti su akrilium. Tikėjosi palankių įvertinimų, bet agentas buvo netinkamas, nesugebėjo sukelti didesnio susidomėjimo. Bet Aba dirbo toliau, sukūrė daugybę spalvingų akrilų. Braižytojo darbas buvo sunkus, didelė konkurencija, o sveikata nekokia, reikėtų ilgesnių atostogų. Galimas dalykas, kad jis nepakankamai maitinosi. Kažkuriais metais ap- lankė motiną Lietuvoje.

Aš pakviečiau Abą atvykti i Australiją, bet jis nesusidomėjo ta galimybe, jo netraukė anglosaksų pasaulis. Jam Amerika taip pat labai nepati-

ko, norėjo grįžti i Europą, ypač i Prancūziją. Aš nusprendžiau jį aplankyti New Yorke, pradėjau taupyti šiai kelionei, bet, deja, gavau žinią iš Abos draugo Jono Petrulio, kad Albertas darbo metu, prie braižymo stalo, staiga suknubo ant grindų. Bosas, kai atėjo i Abos darbo kambarį, jau jį rado mirusį nuo širdies smūgio. Tai atsitiko 1976 m. kovo 15 d.

Prasidėjo Žibunto Mikšio pastangos gelbėti Alberto darbus, kurių, Žibunto nuomone, buvo didelis ritinys. Skambino draugams i Paryžių, kad skubėtų juos atsiimti, nes kitaip valdžia išmes. Nei vienas negali tai padaryti: patys negalavo — vienas turėjo plaučių vėžį, kitam — katarakto operacija. Kadangi Žibuntas Mikšys skelbė spaudoje ir užsienyje, ir Lietuvoje, kad daugumas Alberto darbų žuvę, išmesti, niekas jais nepasirūpino. Pagaliau sukruto New Yorke tuomet gyvenęs vitražistas Albinas Elskus. Nuėjęs i bendrabutį, kur gyveno Albertas, atrado rūsyje vadybininko išgelbėtų per 60 akrilų ir juos perėmė gelbėti. Kai 1978 m. atvykau i New Yorką, Albinas Elskus pakvietė i savo studiją, ir parodė jo žinioje atsidūrusius akrilus. Jam rūpėjo, kad aš juos atsiimčiau, pasisiūlė persiųsti laivu i Sidnėjų mano adresu. Visa tai jis sąžiningai atliko. Tokiu būdu Alberto akrilai, taip pat keli tapybos darbai atsirado Australijoje, — pasakojo A. Vaičionaitė.

Tapusi svarbiausia savo brolio darbų saugotoja, 1981 m. Sidnėje, Seymour Teatro centre A. Veščionaitė suruošė Alberto Veščiuo darbų parodą, buvo išleistas katalogas. Tačiau pati didžiausia ir išsamiausia yra ši, Lietuvoje surengta paroda, pripažino A. Veščionaitė.

Dvasios peizažai

Štai kaip atsiliepia apie Albertą Veščiuo ir jo kūrybą vilnietė menotyrininkė Vaida Ščiigienė:

— Jubiliejinė Veščiuo kūrybos paroda iš tiesų yra neeilinė mūsų dailės gyvenime, ji plačiai aprėpia dailininko kūrybą.

Dinamiški, ekspresyvi A. Veščiuo piešiniai, miglos apgaubti, aptirpdyti kontūrų litografijų vaizdai, gyvybingų spalvų ir linijų tapyba — tai tos kūrybos sritys, kuriose atsiskleidžia savitas autorius pasaulio regėjimas, jausena, išgyvenimai, vizijos, idealai. Jautri, niuansuota jo linijų ir spalvų kalba prilygsta, kaip taikliai yra pasakęs rašytojas — publicistas T. Sakalauskas, „dailininko intymiai psichogramai“. Kaip susijaudinusio žmogaus rašysena mums kalba apie rašančiojo virpesius, taip virtuoziški A. Veščiuo potėpiai, nervingos linijos perteikia jo dvasines būsenas, išgyvenimus.

Su begaliniu entuziazmu ir didele viltimi A. Veščiuo 1951 m. pradėjo studijas Art Students League New Yorke pas tapytoją ir grafiką W. Barnett. To meto New Yorko, tampančio pasaulinio avangardinio meno centru, dailės gyvenimas buvo gan margas, suko novatoriškų paieškų keliu. Tačiau A. Veščiuo vadovavo savo kūrybos filosofija, o i grynios abstrakcijos jam atrodė tik akligatvis. Viename laiške savo bičiuliui Žibuntui Mikšui jis rašė: „Mūsų klase dirba beveik išimtinai abstrakcijas arba mažų mažiausiai semiabstrakcijas, visą

energiją išekvodami besitęgdami nebūti panašūs i Picasso, Klee ar Feininger... Gali suprasti, kad nuo to man kartais paima noras ką nors apvėmti...“

Sparčiai formavosi A. Veščiuo meninė individualybė. Per tą laiką New Yorke jis sukūrė begalę piešinių, įvaldė litografijos meno subtilybes. Studijavo, žavėjosi senųjų meistrų tapyba, ypač Renesanso epocha, bodejosi primestiniiais dalykais, stereotipais. Misterijos prasmę stengėsi suvokti asmeniškai ją išgyvendamas. Tai rodo ir laiško seseriai Aldonai ištrauka: „nežiūrint neaiškaus rytojaus, galiausiai, kad per šį trumpą laiką aš priejau prie išitikinimo, jog tik atakuojant meno ir gyvenimo problemas pačiu sunkiausiu būdu ir elgiantis taip, lyg būtum pasišovęs gyventi šimtą metų ir neturėtum reikalo skubėti, tačiau dirbant dvylika valandų per dieną... galima išlikti teisiu pačiam sau ir neatnešti veidmainystės ir brudo i meno pasaulį...“

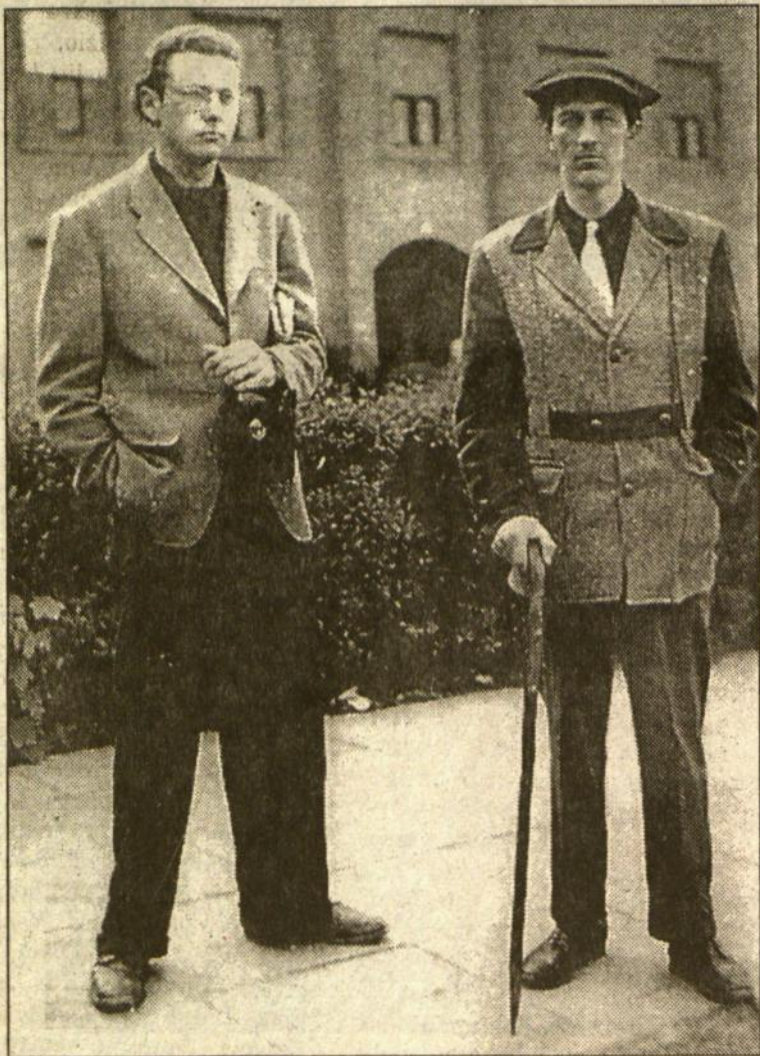
A. Veščiuo nebuvo abejingas tradicijai. Klasikinio kompozicijos kūrimo principai ryškūs jo piešiniuose, litografijose. Tačiau tas grįžimas prie klasikos tradicijų sąlygiskias, pripildytas naujo turinio, asmeninės menininko jausenos, jo subjektyvaus požiūrio. Jis siekia sujungti dvasią ir jausmus, tiesą ir grožį, tikėjimą ir priežastį. Visiškai priešingai menininkas vertina modernizmo meno idealus, jie jam atrodo atgrastūs, trumpalaikiai ir primityvūs. Nors ir paties A. Veščiuo studijų kelyje buvo trumpalaikis kubizmo periodas. Keli tokio tipo grafikos darbai eksponuojami i jo parodoje — nors jie nėra datuoti, bet išsiskiria iš vientisos jo kūrinių visumos.

A. Veščiuo kūrybą sunku išpausti i kartais, regis, iprastus stilistinių krypčių rėmus. Viena vertus, jo meninis mąstymas tarsi krypsta abstraktumo linkme, kita vertus, dailininko kūriniui nėra grynos abstrakcijos. Juose yra ir konkrečių realybės ženklų, išnyrančių iš ekspresyvių, deformuotų pavidalų bei nervingų linijų vingrybių.

Niekas kitas už paties dailininko žodžius, parašytus kitame laiške A. Veščionaitėi: Janavičienei, geriau nenusakyti jo kūrybinių nuostatų: „Kadangi dirbti kaip Matisse ir Picasso yra lengva, kiekvienas durnius, kuris nesugeba išiziruoti žmogiškosios sielos gilybių, metasi ant blaškymosi primityvizmo ir kubizmo, o patys didžiausi galvijai — ant abstrakcijų. Abstraktus menas yra amerikonių išradimas, proletariškojo proto sukurtas racionalizmas ir mums, europiečiams, su savo charakteriu, pagrįstu žmogiškuoju santykiu, jis yra nuodas... Jei dar nėra vėlu, bandysiu nusikratyti viso to racionalistinio apdaro ir grįžti i žmogiškąsias gilybes, i kurių sferas savo praetyje bent porą akimirkų buvau pakliuvęs...“

Kaip piešiniuose, taip ir tapyboje, A. Veščiuo balansuoja tarp figūratyvo ir abstrakcijos, tik atsiranda intensyvi spalva. Svarbia išraiškos priemonė išlieka linijos — lankštos, banguotos, suktos, smulkios. Tačiau dar didesnio svarumo igauna savitos tapybos išraiškos priemonės — skambus koloritas, judrus potėpių mirgėjimas. Spalvomis ir linijomis dailininkas įkvepia gyvybę, pasiekia ritmiško paveiklo paviršiaus pulsavimo išpuolį.

Nukelta i 4 psl.

Žibuntas Mikšys (kairėje) ir Albertas Veščiuo.

A. Veščiuo. „Moters portretas“.

Išename, kaip kunigaikščiai...

Antrojo pasaulinio karo metu iš Lietuvos išvykusi Elena Urbaitė (dabar — Urbaitis), dailės studijas pradėjusi Miunchene, Freiburge (Vokietija), Paryžiuje (Prancūzija), Columbia universitete New Yorke, dabar yra žinoma dailininkė ir iki šiol sėkmingai reiškiasi skulptūroje.

Apie dail. E. Urbaitis, kaip menininkę Meno istorijos dr. Judy Coillschan rašo: „Daugiau kaip tris dešimtmečius Elena Urbaitis kuria konstruktivius, abstrakčius, minimalistines struktūros objektus... Jos darbai sukurti, naudojantis dažais, šviesa ir metalo savybėmis, netelpa į joks tapybos, skulptūros ir instaliacijų tradicines kategorijas. Ji atkakliai laikosi pasirinktos krypties, kurią galima apibūdinti, kaip pastangas nubrėžti abstrakčius erdvės kontūrus, nesvarbu, kokia ta erdvė būtų — plokščia, trijų matavimų ar sutampanti su konkrečia aplinka... Naujaisiose darbuose, sukurtose iš nerūdijančio plieno, Urbaitis monumentalumo kryptimi išpletoja ankstyvųjų darbų temas, panaudodama metalo atspindžius. Pasinaudodamos savo plokštumų ir linijų sąranga, šios skulptūros rymo kaip tilto arka, kybo arba stovi ant smailio konkretioje 'ready made' erdvėje. Saulės spinduliai krinta ant jų žvilgančio paviršiaus ir liepsnoja įvairiais atšvaitais...“

E. Urbaitis — dažna viešnia Lietuvoje, o jos sukurto nerūdijančio plieno skulptūros puikuoja Vilniuje ir Kaune. Penkios jų yra Vilniuje, Technikos bibliotekos kieme, viena, net 17 pėdų

aukščio, stovi Spaudos rūmų priešakyje. Nemažas skaičius tapybos ir skulptūros darbų, saugomi Vilniaus dailės muziejuje. Keletas darbų yra M. K. Čiurlionio muziejuje, Kaune.

O dabar pasirodė ir puošni, 240 puslapių E. Urbaitis knyga *Works on Paper*. Joje 220 puslapių skirta iliustracijoms, po vieną kiekviename puslapyje.

Likusiųose puslapiuose — darbų aptarimai, parodos, kelionių aprašymai. Knyga didelio formato, labai geras, baltas popierius. Ją apipavidalino Alfonsas Žvilius. Spaudos darbai atliko Vilniaus Akademijos of. Arts, Spauda“.

Į knygos pristatymo pobūvį, kuris įvyko penktadienį, gruodžio 7 d., į savo patalpas pakvietė LR generalinis konsulas New Yorke.

Pobūvį atidarė ir susirinkusius pasveikinęs, LR gen. konsulas dr. Rimantas Morkvėnas kalbėti pakvietė rašytoją, dailininką Paulių Jurkū.

— „Aš džiaugiuos patį faktą, kad įvyko toks iškilus knygos *Works on Paper* pristatymas, — kalbėjo P. Jurkus. — Knyga yra didžiausias žmogaus pasiekimas, Ji ateina pas mus kaip pati brangiausia dovana, su muzika, su triukšmu, su baldakimais. Niekas tiek daug neatneša kaip knyga. Ji mus visus praturtina. Su ja mes išename kaip kunigaikščiai iš tos pilies, kur gyvena knyga. Šiandieną čia turime specialią knygą, knygą kuri liečia meną. Ji surinkta iš E. Urbaitis kelių. Ten yra jos kelių paveikslėliai, piešiniai, jos pasaulis, idėjos... Ir štai, visa tai atneša ir mums padėta ant stalo. Knyga

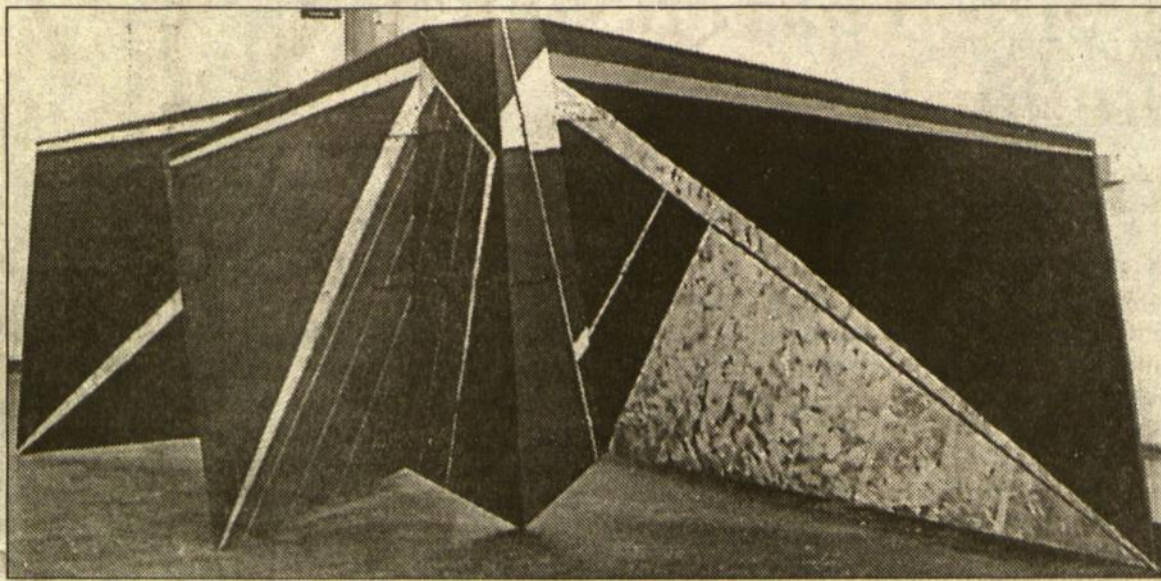
— žmogus, kuris keliavo iš Lietuvos ne šiaip sau, ne į turistinę kelionę, bet kelionę, kurią iš paskos lydėjo tankai, ugnis, vargas... Bet yra žmonių, kurie į visa tai nekreipia dėmesio, lanko mokyklas, kopija aukštumas. Tokia buvo ir mūsų šios dienos viešnia, tą knygą sukūrusi. Kas tik tą knygą atverčia, tampa nustebintas jos architektūra. Ji tokia miela, užkalbina tave. Joje apie kiekvieną piešinį yra labai daug baltos erdvės ir, jeigu tos erdvės nebūtų, ta knyga būtų labai liūdna. Čia puslapių erdė savo pilkume ir baltume knygą išneša ant savo pečių ir ją pastato visame gražume. Aš dar nesu to matęs tokios knygos, kuri būtų taip iškilmingai, su pilnu orkestru, įgrotą...“

Po to sveikinimus — savo angliškai, ir *Darbininko* redaktoriaus J. Kelero lietuviškai, paskaitė poetas Vytas Bakaitis. Sveikinimo žodį tarė ir pripuolamai į New Yorką užklydęs bostoniškas dr. Stasys Goštautas.

Visiems, į pobūvį atsilankiusiems (dalyvavo apie 50), E. Urbaitis išreiškusi savo nuoširdžią padėką, glaustai pasakojo ir apie knygos *Works on Paper* paruošimą.

Po oficialiosios dalies skirsytis nebuvo skubama. Besivaišinant pabendrauta ir pasišnekučiuota. Nemaža dalis iš pobūvį atsilankiusių knygų *Works on Paper* įsigijo, o autorė į ją pasirašė.

Atskira padėka priklauso LR konsulatui New Yorke, kuris panašiai lietuviškai kultūrinei veiklai jau ne pirmą kartą atverė „mažąją Lietuvos salelę“ šančio pastato duris. P. Palys

Elena Urbaitis. „Earthbound“.

ČIMPUKAI

Atkelta iš 2 psl.

Išbėgo Šilinis, nespėjęs net išjungti televizijos, stipriai užriko krepšį. „Na, ką dabar darysim?“ — patraukė jis pečiaus.

Nutarė nunešti čimpuką į parką ir paleisti. Taip ir padarė. Bet čia vėl nauja bėda. Užtiko juos ten einančius policininkas, susidomėjęs, ką jie

ten tokį gyvą nešasi krepšį. Reikėjo ilgai aiškintis, kol įrodė, kad tai tik „chipmunk“ — čimpukas, kuris pasiklydęs atsidūrė jų kieme. Kai policininkas pareikalavo atidaryti krepšį, kad išitiktų, jog tai tikrai čimpukas, gyvulėlis staiga išsoko ir tiek jie jį tematė.

Sugrįžusi Šiliniene užtaisė naujai atsiradusias duobutes, išlygino akmenėlius ir atsidu-

so. Matai, Vinculi, dabar jau bus ramu, parke čimpukas tikriausiai suras visą savo giminę.

Atrodė, kad čimpuko istorija pasibaigė, bet kitą rytą gyvuliukas vėl rausėsi tarp akmenų...

— Na jau vėl kitas, iš kur šitas atsirado? — susiėmė už galvos Šiliniene.

— Čia tas pats, Alesiuke, tas pats! — Žiūrėk, kojukės jo dar vis baltai nusidaziusios, — juokėsi Šilinis. — Atsimeni, kai man sakei pripylusi į tas išrautas duobutes baltų aliejinių dažų?

Ši kartą čimpukas, visai nesivaržydamas, rausė ir rausė naujas duobutes. Turbūt jis labai norėjo paerzinti savo buvusius šeimininkus. Numojo ranka dabar ir Alesė, ir jos žmogus.

— Jau ruduo, — guodėsi Šiliniene, — gelsta ir krinta lapai, uždengs ir šituos akmenėlius; gal greit bus ir sniego, o pavasarį gal jau čia jis ir nebegrįs...

Čimpukas, dar vis pasigardžiuodamas, rinko ir duonos trupinėlius, kuriuos ant žolės Šiliniene bėrė išalkusiems paukščiams.

Vieną sekmadienį gražiai apsirengę Šiliniai išsirušė iš garžo automobilį, Šiliniene lankė prie priekinių durų. Atsiminusi, kad gal paliko atda-

ras iš kiemo pusės duris, pasidėjo rankinuką ant laiptų. Grįžusi įmetė raktus į rankinuką, užsegė jį ir greitai nu-skubėjo automobiliu.

Bažnyčioje juodu, kaip visada, atsisėdo dešinėje pusėje. Atsiklaupusi Šiliniene persisėgnojo ir atidarė savo rankinuką išsiimti rožantiaus. Staiga kaip žaibas iš rankinuko išsoko čimpukas ir pasileido bėgti per bažnyčią.

— Jezus, Marija, — tyliai suriko Šiliniene.

Bažnyčioje susirinkę žmonės pašoko iš savo vietų, žiūrėdami, kas čia atsitiko. Čimpukas, lakstydamas tarp suolų, netikėtai užsoko ant vargonėlių ir, o siaube, pasigirdo tartum užsakyta klaidi muzika. Gera, kad kunigas dar nebuvo išėjęs iš zakristijos, ir kai kurie vyrai pradėjo čimpuką gaudyti. Tas, kaip tyčia, pašokinėjęs ant vargonėlių, buvo bebandas šokti ir prie altoriaus, bet balta kamža apsilvilkęs zakristijos, skėsčiodamas rankomis jį nubaidė ir taigiai bandė gaudyti.

Čimpukas bėgėjęs po suolais, pagaliau įlindo po truputį praviras klausyklos duris ir pasislėpė po klebono suolu, kur jis sėdi, klausydamas išpažintų. Čia vyrai ir sugavo išsigandusį bažnyčios išbrovėlį, o zakristijos, išdidžiai paėmęs čimpuką už sprando, išnešė iš bažnyčios, užmiršęs net priklaupiti...

Šilinienei širdis vos neišsoko iš krūtinės, taip ji buvo susijaudinusi. Po šventų Mišių iš bažnyčios išėjo žmonės tik juokėsi ir traukė pečiaus, kalbėdami, kad „Matyk, ir gyvulėlis nori būti Dievo namuose...“ Klebonas ne nesužinojo, kad po jo išpažintiniu suolu tupėjo naujas bažnyčios lankytojas.

Su čimpuko istorija pasibaigė ir Šiliniene rūpesčiai. Ypač, kai kaimynė Nancy įsigijo juodą katę, vardu Sabriną, kuri saugojo ne tik nuo čimpukų, voveraičių, bet ir nuo zuikių, varnėnų bei kitų daržo kenkėjų...

Lietuvos kultūros „Vartai“ ir pasauli

Kiekviena Lietuvos sostinės dailės galerija, o jų dabar keliasdešimt, turi savo nuolatinį lankytojų, dailininkų būrį, ar bent būrelį. Kiekviena kuria savas tradicijas, ieško galimybių užmegzti ryšius su kitų miestų bei valstybių kolegomis.

„Vartai“, apie kuriuos čia pasakojama — viena populiariausių Vilniaus galerijų, gyvuojanti nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kai tik buvo leista reikšti privačioms iniciatyvoms. Buvusi Statybos technikumų dėstytoja, pati turinti meninių sugebėjimų, Nida Rutkienė išsiuomuoja kampą Vilniaus mokytojų namuose ir įsteigė gale-

riją, kuri netrukus pakvietė pirmąją parodą.

Paskui žingsnis po žingsnio, paroda po parodos, naujas kultūros židinys vis labiau patraukė tiek dailininkų, tiek ir lankytojų dėmesį. Kiekvienas net atsitiktinai užsukęs, čia būdavo sutinkamas, kaip laukiamas svečias. Tai greit pastebėjo tuo metu Lietuvoje besikuriančių užsienio valstybių ambasadų darbuotojai, pasiūlę savo paramą, emę galerijoje rengti vakarus, susitikimus, parodas. „Vartai“ bemažė pakvietė į latvių, čekų, suomių, prancūzų, danų parodas. Pirmųjų ambasadorių žmonos galerijoje įsteigė klubą, kurio veiklą populiariau dar pri-

sidėjo JAV ambasadoje dirbusio lietuvio Algio Rimo žmona Ramunė Rimienė. Tarp nuolatinio lankytojų buvo pirmasis atkūrus nepriklausomybę JAV ambasadorius Lietuvoje Daryl Johnson, Latvijos ambasados darbuotoja Elita Gavelė. Daryl Johnson, baigęs kadenciją, net išleisťves šventę šioje galerijoje, mieliai šoko suktinį, pasakė lietuviškai atsisveikinimo kalbą.

Ambasadų personalas keitėsi, bet tradicijos liko. Užsienio dailininkų pavardės kasmet yra parodų sąrašuose. Tarp rengėjų: Britų taryba, Danijos kultūros centras ir daug kitų organizacijų. Savo kūrį vilniečiams čia ne kartą pristatė

žinomas cikagietis fotomenininkas Algimantas Kezys, dailininkė Vida Krištolaitė. Buvo eksponuojami paveikslai iš Lietuvos Respublikos prezidento Valdo Adamkaus kolekcijos.

Nida Rutkienė, pasakodama apie tarptautinius ryšius, primena, kad pačiai su kolega dailininku Sauliumi Vaitiekūnu teko vežti parodą į JAV — Čikagon ir Vašingtoną.

— Priminkite, kada tai buvo ir kokiose galerijose? — klausiu.

— Tai buvo jau senokai — 1996 m. Mus pakvietė vienos privačios Vašingtono galerijos savininkės, kurios prieš tai lankėsi Vilniuje ir domėjosi mūsų darbu. Iš Vašingtono keliavome į Čikagos S. Balzeko Lietuvių kultūros muziejų bei M. K. Čiurlionio galeriją. Visur mūsų maloniai sutiko tenykščiai lietuviai.

— Ar nenumatote ir ateityje surengti parodų Amerikos lietuvių telkiniuose?

— Tam reikalingos nemažos išlaidos, nors vilčių turime. Vis daugiau atsiranda rėmėjų. Viena firma atveda kitą. Antai su IBM bendraujame nemažai metų, o dabar tarp bičiulių yra „Philip Morris“ ir kiti.

— Matyt, parodos užsienio šalyse padeda galerijai išsikovoti platesnį pripažinimą?

— Vien parodų skaičius mūsų nebetenkina. Siekiame,

kad kiekviena būtų reikšminga, pristatytų ne tik galeriją, bet ir Lietuvos meną. Vienas didžiausių paskutiniųjų projektų buvo Vienoje. Austrijos sostinės viešbutis „Arth hotel“ visą savaitę tapo savotiška menų muge, kurioje ne tik eksponuojamos parodos, bet sudaromos sąlygos galerijoms bendrauti, tartis dėl bendrų projektų. Mūsų kolekcija padarė rengėjams gerą įspūdį, esame pakviesti ir kitais metais.

— Spauda nemažai rašė apie „Vartų“ parodas Airijoje, kai ten lankėsi Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus.

— Paroda Dubline oficialaus prezidento Valdo Adamkaus vizito metu mums buvo didelė garbė. Esame dėkingi Lietuvos ambasadai Didžiojoje Britanijoje, Lietuvos kultūros ministerijai, visiems padėjusiems. O 2002 m. Vasario 16-osios proga „Vartams“ patikėta surengti parodą Jungtinių Tautų būstinėje Ženevoje. „Vartų“ ekspoziciją matė Insbruko (Austrija) gyventojai.

— Ar tiesa, kad „Vartų“ galerijoje dirbantis tapytojas Vilmantas Marcinkevičius pakviestas tapyti Danijos karalienės portretą?

— Tai dar nėra aišku. Bet tarp tų, kuriems gali tekti ši garbė, Vilmantas yra.

Jadvyga Godunavičienė

Lietuvos Respublikos prez. Valdas Adamkus su žmona Alma Adamkiene ir „Vartų“ galerijos atstovais (iš kairės) Nida Rutkienė bei Saulius Vaitiekūnas Dubline (Airija) parodos atidarymo metu.

Džojos Barysaitės nuotrauka

Atidėrą A. Veščionaitė parodą Šiaulių dailės galerijoje. Iš kairės: galerijos dir. Romualda Atkočiūnaitė, poetė Aldona Veščionaitė ir menotyrininkas Virginijus Kinčinitaitis.

K. Veščionaitės nuotr.

A. Veščionaitė paveikslai...

Atkelta iš 3 psl.

Iš pirmo žvilgsnio, grynas abstrakcijos, geriau įsižiūrėjus, subyra. Iš paviršiaus mirguliojimo tarsi iškyla atvaizdai, virstantys konkrečiomis formomis ir vėl pranykstantys, išsiskleidantys lyg neišreiškiamos būties paslaptyje. Anot A. Veščionaitės amžininko dr. P. Reklaičio, tai, galima sakyti, „dvasios peizažai“, išskylančios iki simboliškos prasmės.

Menotyrininkė V. Štiglienė pareiškė, jog norisi tikėti, kad A. Veščionaitės kūrybą plačiai apžvelgiančios jo parodos, išlikę autentiški dokumentai ir korespondencija, patrauks didesnę tyrinėtojų dėmesį, o vie-

ninko A. Veščionaitės figūra suilauks deramo įvertinimo mūsų dailės ir kultūros istorijoje.

Žinomas dailininkas vilnietis Petras Repšys jau yra nukales įspūdingą medalį A. Veščionaitės atminimui. Vilniaus Dailės akademija užpurnai išleido dr. P. Reklaičio solidžią studiją apie šį dailininką ir jo kūrybą.

Be abejo, Albertu Veščionu ir jo menine kūryba labiau susidomės ir išeivija, tuo labiau, kad, pasak Aldonos Veščionaitės, New Yorke gyvenę Alberto bičiuliai Vanda ir Gedominas Balukai, jai sake, jog Čikagoje, Jaunimo centro M. K. Čiurlionio galerijoje yra du jo darbai.